

מערכת יוצר לפרשת ויחי

ב. מצדר

רשות ויחי יעקב

וַיְהִי הַכֹּל בְּמֵאֵם <ר> כְּבִיר הַהֲקָדִים לְכָל קְדוּמָה אֲלָפִים

לְאֹר זִמְנָן לְפָקוּחַ בּוֹ עֵינִים

פָּץ יְהִי רִקִּיעַ וְהַקָּנָה [...] תְּהוּמִי[ם]

בְּרָא אֵילָנוֹת לְעֵדֶן עֲמוּסָ[י] מַעִים

[ר...] כּוֹכָבִים וּמִזְלוֹת וּמֵאוֹרוֹת שְׁנִים 5

[ס... ...] יוֹת מְפָרַח[י] [א]גִּפִּים

עֵשׂ בְּשֵׁשׁ אָדָם לְ[ש]לוֹחַ בְּכָל יְדִים

יָדַע יָקָר שֶׁבֶת לְמִיחָדִי פְעָמִים

דָּבָר מִצּוֹת סְדוּרִים בְּקְדוּמַת יוֹמִים

הַשִּׁיא הַנְחָשׁ וְגֵרֶם תוֹ[כ]חֲתִים 10

חָטָא וְנִגְרַשׁ וּמַעֲדוֹ בּוֹ מִתְנַיִים

זָרְעוּ נְטֶפֶשׁ כְּהִירַע בְּרִגְלִים

נְהוֹר עֲמַד הַמֵּאִיר כְּמֵאוֹרִים

יָחִיד צָפְנוּ מִגְזִירַת יְרִידַת מַיִם

זָד דּוֹרוֹ וְסָף וְהוֹכָה אַחֲוִירִים 15

כָּסָף דּוֹר חֲמִישִׁי עָלוֹת אֲצֵל אֲלָפִי רְבוּתִים

הַפִּיצוּ וְהִכְהוּ עַל הַבְּרָכִים וְעַל הַשּׁוֹקִים

וְזָרַח אֵב הַמּוֹן מֵאֶרֶם נְהִרִים

דָּגוּל הַזֶּהִירוּ שׁוֹם יָחִידוֹ כְּעֵתוּדֵי דִירִים

לְמַעַנְוֹ הַחִיָּהוּ מְחִיָּה דְמוּכִי הַדּוּמִים 20

בְּנִים הוֹלִיד רָשָׁע וְעוֹסֵק דּוֹתוֹתִים

תלדות הגזיעו מאירים כצהרים
ובהם מלך ולהן ולוי נוחלי זרוע ולחיים

רחומו הצעיר אבי מנשה ואפרים

הלמוהו צרות ולא חטא [ש]פתים 25

חי השליט בעוז ויקר [.....]תים

זיכהו ויבאו אחיו וישתחוו לו אפים

קשבם תוכחת לחלצם מגזירת שמים

ונתגלגל הדבר עד גש יהודה לערוך קרביים

ונקמרו רחמיו ושימע חיזוק זרועותים 30

וירד הצדיק וצור היה לו כחומותים

ויחי יעקב בארץ מצרים ק<דוש>

מקור: T – S 8H.17/15.

נדפס: עזרא פלישר, היוצרות בהתהוותם והתפתחותם, ירושלים, תשמ"ד, עמ' 381. העתקה מצויה במאגרים, מפעל המילון ההיסטורי.
חתימה: 'כלף בר סעיד החזן יזכה ו[ג]דל בתורה חזק'.

הערות לנוסח: 7 עש] כתב 'עשבים' וסימן קו למחיקה מעל 'בים'.

1 **כביר:** כינוי לקב"ה, ראה: איוב לו, ה. **לכל:** לעולם. **קדומה אלפיים:** כינוי לתורה שקדמה אלפיים שנה לבריאת העולם, ראה בר"ר ח, ב (עמ' 57): 'כך מעשה כל יום ויום היו שואלים אלו לאלו.. וא' (=היום הראשון) למי היה שואל, לא לתורה? אתמהא, שקדמה היא לברייתו שלעולם אלפים שנה, הה"ד ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום (משלי ח, ל)'. 2 **זימן:** הביא, כינס, את האור הבדיל הקב"ה מן החושך, ולא ברא אותו במיוחד, ראה: בראשית א, ד. **לפקוח בו עיניים:** האור מאפשר את הראיה כדי להמשיך בבריאה, ראה בר"ר ג, א (עמ' 18): 'ר' יהודה אומר האור נברא תחילה, למלך שביקש לבנות פלאטין והיה אותו המקום אפל, מה עשה? הדליק נרות ופניס לידע היאך קובע תימיליאוס'. במדרשים מתואר האור של היום הראשון כבהיר במיוחד ובשל כך איפשר ראיה מיוחדת, ראה בר"ר מא, ג (עמ' 405): 'אמר ר' יודה אותה האורה שנבראת ביום ראשון היה

אדם מביט בה מסוף העולם ועד סופו'. 3 **פץ**: אמר, לפני ביצוע הבריאה ביום השני. **והקוה**: אסף וכינס מים, השלב הראשון במעשה הבריאה של היום השלישי: 'ויאמר אלהים יקוו המים מתחת השמים אל מקום אחד ותראה היבשה ויהי כן' (בראשית א, ט). **תהומים**: כינוי לים, כאן צורת הזוגי לתהום בלחץ החרוז, והשווה לתהלים מב, ח: 'תהום אל תהום קורא' 4 **ברא אילנות**: המשך הבריאה של היום השלישי. **לעדן**: רומז לאילנות שניטעו בגן עדן לטובת האדם, ראה בראשית ב, ח-ט. **עמוסי מעים**: כינוי לישראל על פי ישעיה מו, ג. לדידו של הפייטן הם עיקר הבריאה. 5 [...]. **שנים**: מתייחס למעשה הבריאה של היום הרביעי. 6 **מפר[ח] אגפים**: פורשי כנף, כינוי לעופות, כל הטור מתייחס ככל הנראה למעשה הבריאה של היום החמישי. 7 **עש**: עשה. **בששי אדם**: בריאת האדם ביום השישי. **לשלוח בכל ידיים**: לשלוט בכל הנבראים, ראה בראשית א, כח: 'ויברך אתם אלהים ויאמר להם... ורדו בדגת הים ובעוף השמים ובכל החיה הרמשת על הארץ'. 8 **למיחדי פעמים**: לעם ישראל האומרים פעמיים ביום את קריאת שמע. 9 **קדומת יומיים**: כינוי לתורה, ראה המדרש המובא לעיל בפירוש לטור הראשון. 10 **השיא**: פיתה, החטיא, לפי בראשית ג, יג. 11 **חטא**: האדם. **ונגרש**: וגורש מגן העדן. **ומעדו בו מתנייים**: ומתנינו מעדו, כלומר חטא ונענש. 12 **זרעו**: דור המבול. **נטפש**: חטא. **כהירע ברגלים**: חטאו בחטאי זנות, על פי משלי יט, ב, ומדרשו בויק"ר ד, ג (עמ' פד): "גם בלא דעת נפש לא טוב ואץ ברגלים חוטא" (משלי יט ב), אמר רב ביבא בר אבינא, לאורח שהיה רגיל לבוא עם הנץ החמה ושכח ושימש מטתו קודם הנץ החמה בלא ידע בלא טוב, ואילו ידע ושימש על אחת כמה וכמה, ולא עוד אלא "אץ ברגלים חוטא", ועיין שם בפירושו של מ' מרגליות. בהמשך המדרש מוסבים הדברים על מי שחוטא במזיד, ראה ויק"ר ד, ג (עמ' פו): "גם בלא דעת נפש לא טוב", זה שוגג, "ואץ ברגלים חוטא", זה מזיד; לעניין חטאי הזנות של דור המבול ראה למשל בבלי סנהדרין נז ע"א: 'ותנא דבי רבי ישמעאל: בכל מקום שנאמר השחתה אינו אלא דבר ערוה ועבודה זרה, דבר ערוה שנאמר: "כי השחת כל בשר את דרכו על הארץ" (בראשית ו יב), והשווה לבר"ר כח, ח (עמ' 266). 13 **נהור**: כינוי לנח. **המאיר כמאורים**: בשבחו של נח תוך הזכרת עניין המאורות. 14 **יחיד**: כינוי לקב"ה. **צפנו**: שמר עליו. **מגזירת מים**: מפני המבול. 15 **זד דורו**: בני דורו של נח חטאו. **וסף**: נספה, הושמד. **והוכה אחורים**: המשך תיאור העונש לדורו של נח. 16 **כסף**: רצה מאוד, התאוה. **דור חמישי**: דור הפלגה. **עלות אצל אלפי ריבותים**: להגיע אל המלאכים, על פי תהילים סח, יח: 'רכב אלהים רבתיים אלפי שנאן'. 17 **הפיצו**: פזרו, ראה: בראשית יא, ח. **והכחו**: ה' העניש את דור הפלגה. **על הברכים ועל השוקים**: ביטוי להכאה וענישה על פי דברים כח, לה: 'יככה ה' בשחין רע על הברכים ועל השוקים...'. 18 **וזרח אב המון**: אברהם שבלט בדורו בהיותו

צדיק, וראה בר"ר ב, ג (עמ' 16): 'אמר הקב"ה עד מתי יתנהג העולם באפילה? יבוא האור, "ויאמר אלהים יהי אור", זה אברהם. הה"ד: "מי העיר ממזרח צדק" (ישעיה מא, ב); בתיאור אברהם מצליח הפייטן להזכיר את עניין המאורות, וראה על כך במבוא עמ' 50. 19 **דגול**: כינוי לקב"ה. **הזהירו**: ציווהו. **שום**: לשים. **יחידו**: את יצחק בנו. **כעתודי דירים**: כקרבן מבני הצאן שבדיר. 20 **למענו**: למען אברהם. **החיהו**: בכך שויתר הקב"ה על יצחק כקרבן, לא סביר שהמחבר רומז למדרשים בהם נזכר יצחק כמי שכבר נפטר ושב לחיים. **מחיה**: הקב"ה מחיה המתים. **דמוכי**: מן הארמית: ישנים, והכוונה למתים שנראים כישנים באדמה. **הדומים**: כינוי לארץ על פי ישעיה סו, א: 'השמיים כסאי והארץ הדום רגלי'. 21 **בנים הוליד**: יצחק. **רשע**: עשו. **ועוסק דותותים**: נראה שהנוסח הנכון הוא 'תותים'. הדברים מוסבים על יעקב העוסק בתורה, והריבוי הזוגי של 'דת' הוא בלחץ החרוז. ייתכן שאפשר לפרש כאן שעוסק בשתי תורות: תורה שבכתב ותורה שבעל פה, ואולי נרמז כאן גם לימודו של יעקב אצל שם ועבר, ראה בר"ר סג, י (עמ' 693): "ויעקב איש תם יושב אהלים" (בראשית כה, כז): שני אהלים, בית מדרשו שלשם ובית מדרשו של עבר. 22 **תלדות**: בניו של יעקב. **הגזיעו**: גידל ממנו הקב"ה. **מאירים כצהרים**: בולטים ומיוחדים, אף זה רמז לענין המאורות. 23 **ובהם**: וביניהם. **מלך**: שבט יהודה. **וכהן ולוי**: מבני שבט לוי. **נוחלי זרוע ולחיים**: המקבלים מתנות כהונה, ראה דברים יח, ג: 'וזה יהיה משפט הכהנים מאת העם מאת זבחי הזבח אם שור אם שה ונתן לכהן הזרע הלחיים והקבה'. 24 **רחומו הצעיר**: בנו האהוב והצעיר, והכוונה ליוסף. 25 **הלמוהו**: את יוסף, שסבל סבל רב. **ולא חטא**: יוסף לא חטא באשת פוטיפר, ראה: בראשית לט, ז-יג. **בשפתים**: ללשון, ראה איוב ב, י: 'בכל זאת לא חטא איוב בשפתיו'; הצגת חטאו של יוסף באופן הקשור לדיבור ('בשפתיו') קשה, השווה למדרשים בהם מתוארים חילופי דברים בין יוסף ובין אשת פוטיפר בבר"ר פז, י (עמ' 1075) ובאבות דבי נתן נ"א טז (לב ע"א). 26 **חי**: כינוי לקב"ה ואז יש לנקד 'השליט', ומשמעות הטור היא שהקב"ה העלה את יוסף לשלטון במצרים. ייתכן שאפשר לקרוא את 'חי' כפועל ואז יש לנקד 'השליט' והכוונה ליוסף, שעליו נאמר בבראשית מב, ו: 'ויסוף הוא השליט על הארץ הוא המשביר לכל עם הארץ ויבואו אחי יוסף וישתחוו לו אפים ארצה'. 27 **זיכהו**: הקב"ה. **ויבאו אחיו**: למצרים והשתחוו ליוסף, ראה בראשית, שם. 28 **קשבם תוכחת**: יוסף נזף באחיו, ראה: בראשית מב, ז. **לחלצם מגזירת שמים**: כדי שלא יענשו בידי שמים, ועיין במבוא עמ' 29, לעניין מדרשים לא ידועים הנרמזים בפיוטי כלף בר סעיד. 29 **ונתגלגל הדבר**: וכך המשיכו הדברים עד שניגש יהודה, ראה: בראשית מד, יח. **לערוך קרביים**: להלחם עם יוסף, ומדרשו בבר"ר צג, ו (עמ' 1154): "ויגש אליו יהודה" (בראשית מד, יח)... ר' יהודה אומר הגשה למלחמה, כמאן דאת אמר "ויגש"

יואב והעם אשר עמו למלחמה" (שמואל ב' י', יג). 30 ונכמרו רחמיו: של יוסף על אחיו. חיזוק
זרועותיים: דברי הפיוס והנחמה שהשמייע יוסף לאחיו לאחר שגילה להם מיהו. 31 וירד הצדיק:
יעקב ירד למצרים לראות את יוסף בנו. וצור: הקב"ה. היה לו כחומותים: הגן עליו גם לאחר שעזב
את ארץ כנען ועבר למצרים. 32 ויחי...מצרים: בראשית מז, כח.

ג. גוף היוצר

יוצר ויחי יעקב

איתן כמל מופתים וגזר חומש והודה למוריש ומעשיר ובורא
בשר ודם אין לו כלום ואחת מחמשה תבע אחר כך ביאר שריית הירא
ויחי יעקב בארץ מצ'ר'ם שבע עשרה<

שב'ע> עשרה גמל להורו כי בן כך יצא מאתו וערעו צמות

דגלים שלשה קרבו עתותם משנות אבותם וקרבו ודחו בתמות

5

ויקרבו ימי ישראל למות

למות האנישו בחולי עד פקד רחומו עבדך ירדתי העליני למנוחות הורי

ולהדרתם

וכסבל רצון קונו והורו והוא יקיר גמל חסדו צור והוא קברו אל וכן
אסיפת צנועים בהכשרתם

ושכבתי עם אבותי ונשאתני <ממצרים וקברתני בקברתם>

בקברתם כונני אחר התגלות בי שדחו ושקברו על רצון אהיה

10

לכן צור דחה ילדיו וקרב גערו ויעקב ליוסף ודוד לשלמה על פי
מחיה

פנה כי אבינו חוסר שלשים ולשלום כנגד שני פסוקים פירשם פני
אריה

חיי זרע קהת סגים מבואר ומי ינאום על הקושט מה ואיה

יודע יי ימי תמימים <ונחלתם לעולם תהיה> גם קדו'ש>

תהיה זריז בחסדי לקושט שלי ולחסד שייגמלך דוק ונחלד נטה

15

חסנני בשבועה כי הנשב'ע] לעבור על מצות סף ולקיים הוד עטה

וַיֹּאמֶר הַשִּׁבְעָה לִּי <וַיִּשְׁבַּע לוֹ וַיִּשְׁתַּחֲוֶה יִשְׂרָאֵל עַל רֹאשׁ הַמִּטָּה>

הַמִּטָּה טְעוּנָה נֶאֱנֶשׁ כִּי אֲשֶׁרִי גִבֹּר מִתִּיֶסֶר וְנִכְנַע וּמַחֲלָה

יָהּ מִנֵּיִן חֲמֵשׁ עֲשָׂרָה שְׁתֵּי שָׁבוּעוֹת שְׁלֹטָה הִיָּה אִם סִיאוּבוּ וְחֹלְיוֹ יִכְלָה

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדָּבָר <רִים הָאֵלָה וַיֹּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אֲבִיךָ חָלָה>

20

חֹלָה כָּסֶבֶל עֲצָבוֹנוֹת בְּטִלְיוֹתוֹ כִּי אֲבָנִים שִׁטְלוּד בְּקוּטָן כֵּן תִּטְלֵם בְּגִדְךָ

לְדַמּוֹתוֹ לִבָּא אִם תִּסְבּוֹל בָּזָה סְרוּבִים יִתִּישׁוּ בְּסוּף חִילְךָ

וַיִּגַּד לְיַעֲקֹב <וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנִךְ יוֹסֵף בָּא אֵלַיךְ>

פִּזְמָו <וַן> אֵלַיךְ הָרִי בָּא נִתְחַזֵּק לְבִישׁ גָּזוֹ תַעֲוִדָה

חֲסִיד אִם כֶּךָ לְנִכְדוֹ חֲטָאִים אֵיךְ יִהְיֶה בְּיוֹם הָעֵדָה

25

זִמְנָה פִּינְקֵס וְגִבָּאִים תְּדִיר אִם מִיּוֹשֶׁר עֵדָה

נִפְרָעִים מִן אָדָם לְדַעְתּוֹ אִם אֵץ יִצֹר רַע לְסַעְדָה

וְהִדִּין דִּין אָמֶת וְהַפֵּל מוֹתֶקוֹן לְסַעֲוִדָה דָּבָר קְדוֹשׁ

לְסַעֲוִדָה מוֹתֶקֶנִים בְּלִי יְדוּעַ עַת הַנוֹטֵשׁ יָבוֹשׁ וְהַמְשַׁתְּמֵר יַחַד כְּרוֹחַ צוּעֵן

נִבְיָאִיו יֵשֶׁת כֵּן אִם יִגְלָה וְהֵם בְּלִי הוֹגֵן יָרוּוּ לַעַן וְאִם בְּיוֹשֶׁר יִקְשִׁיבוּ מַעַן

30

אֵל שְׂדֵי נִרְאָה אֵלֵי בְלוּז בְּאַרְץ כְּנָעַן

כְּנָעַן שְׁמוֹ כְּמִנְיָנִי וְכֵן הִגְרִים וְקִטּוּרִים שִׁי־רֵשׁ אֶחָד לְאַחַד בְּסִיּוּמִים

עוֹד בְּנֵי נַחוּר שְׁמִנָּה מִחְרוּפָתוֹ וְאַרְבַּע מֵאֻמָּהוֹת בְּמוֹתוֹ מוֹל יִקְרִי

נִרְדָּמִים

וַיֹּאמֶר אֵלֵי הַנָּנִי מִפְּרֹד וְהַרְבִּיתִּיךָ <וְנִתְתִּיךָ לְקָהֵל עַמִּים>

עמים פיגורם יושת בפרחך בלוז ויתירו ועמם מחוללי

צפה הוספתי על מנתך חלק תת נגדו ילדיך גורלי

אפרים ומנשה <כראובן ושמעון יהיו לי>

לי יקר ושא ובעילוי קידה לך ישולם

זיהרתיני איך לא פעלתי לרחומתיך להשרותה במכון הורים וחבלם

כי טילטול נשים גניי ולהזהר מגחלת ישרים וקילקולם

הלא אצל קבורתה ינהו רחומים בטילטולם ויבשרם מחוללם

ויש תקנה לאחריהך נאם יי ויש <בו> בן <ים> לגב <ולם>

לגבולם קצינים שם וכחז אבוד חמשים רבוא למנין מי שת קולו בבכי עולה

רוב תאלה זו לאלה על נאמם אלה אלהיך סיגופם למלא

וירא ישראל את בני יוסף <ויאמר מי אלה>

אלה שדי הסתיר עיניו מחזות כי סיום עתיד צאת תלאות

תסיפם גזירת גלעדי מסיגוי מבטאות לכן נעלמו מראות

ועיני ישראל כבדו מזקן <לא יוכל לראות>

לראות כבודך לא קויתי והראני שרשך מכחיד ערים

להדגותו כדג ים נתפס בחכה וכן בשבולת מוצערים

המלאך הגאל אותי <מכל רע יברך את הנערים>

הנערים פרח גדול יגדל והקטון יהי ראש מעמד

חרס ינאום לו איך תדמים שקדמך ואתה בשש נצמד

זַעַק כְּסִיגְרָתָהּ לְהוֹרִי בְּחֵלֹם וְקוֹיִם הַדָּבָר וְלֹא נִשְׁמַד

קִשְׁבָּה אֲנִי מִתּוֹקֶנֶת וְאַתָּה שְׁלִיחַ אֵיךְ תִּשְׁנֶה הַשִּׁיבָה כְּמִשָּׁה לִי כְּאַהֲרֹן
לְמִלְאָךְ וְכַמְדָּה הוֹמַד

55

קִשְׁבָּה לְבִישׁ עוֹבֵד כְּחֻזְתָּם שְׁעָלֶיךָ רְשׁוֹת בְּסִיחַ מְלֻמָּד

וַיִּדַּם הַשֶּׁמֶשׁ <וַיֵּרַח עֶמֶד> בְּעוֹז קְדוֹשׁ

מקור: T – S 8H.17/15, מופיע במאגרים – מפעל המילון ההיסטורי.

נדפס: טורים 1 – 6 מודפסים ונידונים אצל שולמית אליצור, 'לגלגולי החידתיות בפיט המזרחי', פעמים 59 (תשנ"ד), עמ' 14 – 34.

חתימה: 'כלף חזק החזן יזכה כלף חזק'.

הערות לנוסח: 5 כי בן... דגלים שלושה] בשולים ואחר כך נוסף קירבו. 7 רחומו] ו' ראשונה מתוקנת מ-מ | עבורך] ר' מתוקנת מ-ך 8 צנועים] לפניו מחוק צוענים. 12 ולשלו] ו' נראית כתוספת. 18 מתיסר] ר' מתוקנת מ-ת. 42 ויש... לגב<ולם>] בשוליים, ובפנים מחוק מני קולך מבכי וג' 50 כדג ים נתפס] נ' כתובה על ה-ם, נראה שכוונתו למחוק את 'ם'

סיומות מקראיות: בראשית מז, כח ואילך. 1 איתן: כינוי מפתיע ליוסף, מבוסס על ברכת יעקב ליוסף בבראשית מט, כד: 'ותשב באיתן קשתו...' כמל: כאשר גרם למצרים למול, ומדרשו בבר"ר צ, ו (עמ' 1106): "ויאמר פרעה לכל מצרים לכו אל יוסף אשר יאמר לכם תעשו" (בראשית מא, נה), ר' אבא בר כהנא אמר כספן למול'. מופתים: כינוי למצרים, שהם בני מופ, אחת מערי מצרים, ראה: הושע ט, ו. וגזר חומש: הורה להפריש חמישית מן היבול לפרעה, ראה: בראשית מז, כד. למוריש ומעשיר ובורא: כינוי לקב"ה ע"פ שמר"א ב, ז. 2 בשר ודם: בן אדם, ומכוון כאן על פרעה. אין לו כלום: לפרעה אין דבר משלו, שהרי גם הוא עתיד למות, וראה מדרשו בהמשך. ואחת מחמשה תבע: אף על פי ש'אין לו כלום', דרש פרעה מעמו חומש לעומת הקב"ה שהכל שלו ודורש רק מעשר, ומדרשו בב"ר צ"ה בנוסח כ"ו (עמ' 1234): 'פרעה אין לו כלום בעולם והוא אומר: "והיה בתבואות ונתתם חמישית לפרעה" (בר' מז, כד), אבל הקב"ה שהכל שלו אינו אומר לך שתפרוש לו אלא אחד מעשרה'. ביאר: אמר, סיפר על. שריית הירא: חניית יעקב במצרים, המצויה בסמיכות לגזירת החומש של יוסף; הפעולה 'שריית' מקורה בפועל הארמי שרא שמשמעותו חנה. 4 גמל להורו: יוסף השיב לאביו על אותן שבע עשרה שנה שגידלו, בדומה לאמור במדרה"ג ויחי (עמ' תשצט): 'שבע עשרה שנה, כנגד שבע עשרה שנה שדר יוסף אצל אביו',

והשווה לזוהר ויחי רטז ע"ב; דרשה זו נרמזת גם בגוף היוצר לויחי של שמואל השלישי: 'בן כמו גידל אב בנערות כן הוא כילכלו לעת זקנה'. **בן כך שנים**: בן אותו מספר שנים – שבע עשרה. **יצא מאתו**: עזבו כשנמכר כעבד. **וערעו**: כמו וארעו, שקרהו. **צמות**: המכירה לעבדות. 5 **דגלים שלשה**: שלושה מהאבות – יעקב, משה ודוד. **קרבו עתותם**: לקראת מיתתם נזכרה לשון קריבה. **משנות אבותם**: רומז לדברי המדרש בב"ר צו, ד (עמ' 1194): 'אמרו רבותינו כל מי שנאמר בו קריבה לא הגיע לימי אבותיו'. **וקרבו ודחו בתמות**: לקראת מיתתם הרחיקו יורשים וממשיכי דרך אפשריים וקירבו אחרים, ענין שיוזכר מספר פעמים בפיוט. 7 **האנישו**: החלהו. **עד פקד**: עד שיצווה את בניו. **רחומו**: יוסף בנו. **עבורך ירדתי**: למצרים ולפיכך מוטל על יוסף להעלות את עצמות יעקב לארץ כנען, ייתכן שהדברים מבוססים על מסורת דרשנית שאינה מצויה לפנינו וראה על כך במבוא עמ' 29. **למנוחות הורי**: מקום קבורת אבותי – מערת המכפלה. **ולהדרתם**: מקומם המכובד, קברם. 8 **וכסבל רצון קונו והורו**: ומאחר שיוסף קיים את רצון ה' ואת רצון אביו. **והוא יקיר**: אף על פי שבקשת אביו הייתה כבדה וקשה לביצוע. **גמל חסדו צור**: כגמול על החסד שעשה עם אביו, טרח משה בהעלאת עצמותיו, הכינוי 'צור' למשה מופיע גם בהמשך הפיוט בטור 11 ושם יתבאר מקורו. **והוא קברו אל**: ומשה נקבר על ידי ה', ראה: דברים לד, ו, ומדרשו בספרי במדבר פסקא קו (עמ' 105): 'ללמדך שבמדה שאדם מודד בה מודדין לו... יוסף זכה בעצמות אביו... מי לנו גדול מיוסף שלא נתעסק בו אלא משה עצמו, משה זכה בעצמות יוסף... מי לנו גדול ממשה שלא נתעסק בו אלא הקב"ה'. **וכן אסיפת צנועים**: וזו הדרך בה נוהג הקב"ה עם הצדיקים. **בהכשרתם**: אלה הכשרים, החיים על פי דבר ה'. 10 **כונני**: תניחני, תקברני. **אחר התגלות**: לאחר שיתגלה. **שדחו**: שנידחו. **על רצון אהיה**: הקירוב והדחיה של יעקב משה ודוד נעשו על פי דבר ה'. 11 **צור**: משה, שלא בניו המשיכו אותו בהנהגה אלא משרתו יהושע; הכינוי צור למשה מבוסס כנראה על אירועים הקשורים לסלע (צור) ושמה היה מעורב בהם, כמו הוצאת המים מן הסלע ראה שמות יז, ו: 'הנני עמד לפניך שם על הצור והכית בצור', וכן התגלות ה' למשה בנקרת הצור ראה שמות לג, כב: 'והיה בעבר כבדי ושמתיך בנקרת הצור'; אמנם בפיוט זה חוזר הכינוי 'צור' למשה פעמיים, אך אין לשלול את האפשרות שמדובר בשיבוש לכינוי המקובל למשה 'ציר'. **נערו**: יהושע. **מחיה**: הקב"ה. 12 **חוסר שלושים**: יעקב חי שלושים ושלוש שנה פחות מיצחק אביו. **ולשלום**: לשלם, להחזיר. **כנגד שני פסוקים**: בהם תיאר יעקב את חייו כ'מעט ורעים' ובשל כך קוצרו חייו בשלושים ושלוש שנה, ומדרשו בב"ר צה בנוסח כ"ו (עמ' 1233): 'אמר רבי שמעון בן יוחי לפי שקרא תיגר בשלושים ושלש תיבות, לפיכך נמנע מחייו שלשים ושלש שנה'. **פני אריה**: מלך, כינוי לפרעה, למקור הצירוף ראה יחזקאל י, יד: 'וארבעה פנים

לאחד... והשלישי פני אריה; צירוף זה מופיע גם ביוצר של שמואל השלישי לפרשת ויחי, ראה ולנשטיין, פיוטים עמ' 32: 'פעת פני בדיו פני אריה...' 13 **חיי זרע קהת... מבואר:** בני שבט לוי מאריכים ימים והם היחידים שמניין שנותיהם מובא במפורש במניין הדורות בשמות פרק ו. ומי **ינאום על הקושט:** ומי יוכל לומר דברי אמת (קושט) על קביעת שני חייו של אדם מלבד הקב"ה? רעיון זה מתקיים בסימטת המקראית המובאת בטור הבא. 14 **יודע... תהיה:** תהלים לז, יח. 15 **תהיה זריז:** היה זריז לקיים את שבועתך. **לקושט:** לאמת, כינוי לשבועה. **דוק וחלד נטה:** כינוי לקב"ה הבורא שמיים וארץ, שיגמול טוב ליוסף. 16 **חסנני:** חזקני; יעקב רצה להבטיח את קיום בקשתו על ידי שבועה ראה בראשית מז, לא, והשווה: בבלי, נדרים ח ע"א: 'מניין שנשבעין לקיים את המצוה? שנאמר נשבעתי ואקיימה לשמור משפטי צדק (תהילים קיט, קו) ועיין תורה שלמה, ויחי, מז (עמ' 1736). **הנשבע לעבור על מצות סף:** מי שנשבע לעבור על המצוות ימות. **ולקיים הוד עטה:** ומי שנשבע לקיים את המצוות זוכה לשכר ולובש הוד. 18 **המיטה טעונה נאנש:** יעקב שהיה חולה אנוש נישא על המיטה. **אשרי גבר מתיסר:** רמז לדברי המדרש בבר"ר צז בנוסח כ"ו (עמ' 1242) בדבר יתרונו של המחלה המקדימה את המוות ושמקורה ביעקב: 'יעקב תבע את החולי, אמר לפניו: רבון העולמים אדם מת בלא חולי ואינו מיישב בין בניו? מתוך שהוא חולה... מיישב בין בניו. אמר לו הקב"ה חייך דבר טוב תבעתה וממך הוא מתחיל'. **ונכנע:** מוותר, חוזר לדרך הישרה ועושה תשובה; כאן מוסיף הפיוט על המדרש שהמחלה הקודמת למוות מאפשרת לאדם להתוודות על חטאיו ולעשות תשובה. 19 **יה מנין חמש עשרה:** ביאור שם השם יה בגימטריה, הדברים נאמרים בקריאה או אולי לשון שבועה. יתר הטור קשה ויתכן שיש קשר לשתי השבועות שהושבע יוסף האחת לפרעה והשניה לאביו, ראה: בבלי, סוטה לו ע"ב. 21 **כסבל:** כפי שהתיסר. **עצבונות:** התלאות והייסורים שעברו על יעקב. **בטליותו:** בצעירותו. **כי אבנים:** מטאפורה לייסורים, על פי המדרש בבר"ר צז בנוסח כ"ו (עמ' 1241): 'אמר ר' ישמעאל ביר' יוסי אבנים שישבנו עליהן בנערותנו עשו עמנו מלחמה בזקנותנו' והרעיון הוא שמי שנתייסר מצעירותו סובל יותר בזקנתו. 22 **לדמותו לבא:** הטור קשה, ייתכן שהדברים מוסבים על המשך המדרש הנ"ל ואז יש ללמוד לקח ולהבין שמי שמתאמץ מדי בצעירותו (כמו יעקב) לא נשאר לו כח בזקנתו לשאת את הייסורים, והשווה לדברי הפירוש בבר"ר שם. 24 **בא:** יוסף, שבא אל יעקב. **נתחזק:** יעקב לקראת בואו של יוסף וחלק לו כבוד בתור המשנה למלך; התחזקותו של יעקב לקראת יוסף, יש בה כדי ללמד מוסר לחוטאים שבמעשיהם אינם מכבדים את הקב"ה מלך מלכי המלכים. **גזו תעודה:** עברו על התורה. 25 **חסידי:** יעקב. **לנכדו:** לבנו, ליוסף. **איך... יהו:** איך יעמדו ביום שהקב"ה יעיד בהם על עוונותיהם ועל כך שלא חלקו לו כבוד. **יום העדה:** יום הדין,

היום בו מעידים על מעשיו של האדם; כהמשך לעיסוק ביום הדין, מזכיר הפייטן בטורים הבאים ששום עוון לא נמחק. 26 **זומנה**: מזומן, מוכן. **פנקס וגבאים**: על פי המשנה באבות ג טז: 'והפנקס פתוח והיד כותבת... והגבאים מחזירים תדיר בכל יום'. **אם מיושר עדה**: אם סטה מדרך הישר, סר, והשווה לאיוב כח, ח: 'לא עדה עליו שחל'. 27 **נפרעים**: מענישים את האדם אם עשה רע. **לדעתו**: על פי המשך המשנה שם: 'ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו'. **לסעדה**: לעזור ולהרע. 28 **והדין... לסעודה**: משנה, אבות, שם. 29 **לסעודה מותקנים**: מטאפורת הסעודה מן הסטרופה הקודמת נמשכת, פירוש הדברים הוא שכולם צפויים להגיע ליום המיתה ולשכר בעולם הבא. **בלי ידוע עת**: מועד הגמול והפרעון לא ידוע; ממשיך את הרעיון של 'ונפרעין מן האדם מדעתו ושלא מדעתו' במשנה שם. **הנוטש יבוש**: מי שסטה מדרך הישר יבוש בסוף חייו. **והמשתמר יחז כרוח צוען**: מי שמקיים את דבר ה' יראה ניסים וישועות כפי שראו ישראל שיצאו משעבוד מצרים (צוען) לחירות ולרווחה; הניקוד של תיבת 'כרוח' על פי כתב היד. 30 **נביאי ישת כן**: דבר ה' אודות האזהרות, הגמול והעונש מושם בפי הנביאים. **והם**: אלה המכירים והשומעים את דברי הנביאים. **בלי הוגן**: אם לא יקשיבו לקול ה'. **ירו לען**: יענשו. **ואם ביושר**: אם ינהגו על פי ה'. **יקשיבו מען**: ימשיכו לשמוע את דבר ה' ולזכות בגמול המובטח. 32 **כנען שמו כמניני**: לכנען יש אחד עשר בנים, ראה: בראשית י טו-יח וכנראה עם כנען עצמו הרי שנים עשר עממים. **הגרים**: בני ישמעאל, על פי תהילים פג, ז, אף כאן מדובר על שניים עשר בנים ראה בראשית כה, טז: 'אלה הם בני ישמעאל... שנים עשר נשיאם לאמתם'. **וקטורים**: בני קטורה, ראה: בראשית כה, ב-ד; מנין בני קטורה אינו שנים עשר אלא שישה, בתוספת בני הבנים הרי שלושה עשר כשבניהם מדין שאינו מעמי הארץ. **שיירש... בסיומים**: כל אחד משבטי ישראל יירש את אחד מבני כנען ומבני ישמעאל. 33 **בני נחור שמנה מחרופתו**: לנחור שמונה בנים ממלכה אשתו, וכאן 'חרופתו' הוא כינוי מפתיע לאישה חוקית, ככל הנראה מבוססים הדברים על הדיון התלמודי בבבלי, קידושין, ו ע"א: 'האומר חרופתי מקודשת שכן ביהודה קורין לארוסה חרופה'. **וארבע מאמהות**: ועוד ארבעה בנים מראומה פילגשו, ראה: בראשית כב, כ – כד, והשווה לבר' נז ג (עמ' 614). **במותו**: בנים אלה הניח נחור כשמת. **מול יקרי**: כנגד בני, שנים עשר השבטים. **נרדמים**: מתים, אותם עמים שיכבשו בנ"י. 34 **ויאמר... עמים**: כנראה נדרש הפסוק על קהל בני יעקב שמספרם יהיה כנגד עמים שונים. 35 **עמים**: עמי כנען. **פיגורם**: פיגורם, רומז לכך שימותו. **בפרח בלוז**: כאשר יתברכו בני יעקב בארץ כנען בברכת פריחה, כלומר בפריה ורביה. **ויתירו**: ירבו מאוד. **ועמם מחוללי**: וה' עמם. 36 **צפה**: ראה. **הוספתי על מנתך**: בזכות בניו נוחל יוסף שתי נחלות בארץ. **תת... גורלי**: ילדיך יהיו לחלקי, יחשבו כבני. 38 **לי יקר ושא**: כבד אותי. **ובעילוי**

קידה: בקידה מעולה, אולי רומז להשתחוות יעקב ליוסף, ראה: בראשית מז, לא. **לך ישולם:** תקבל גמול על כך. 39 **זיהרתני:** הזהרתני, שאלת אותי, במדרש בראשית רבתי ויחי (עמ' 226): 'התחיל יוסף שואלו על עסקי רחל למה לא נכנסה לקבורת מערת המכפלה' והשווה למדרש לקח טוב בראשית מח (קטו ע"א). **לרחומתך:** לרחל, האשה האהובה. **להשרותה:** להחנותה, לקברה. **במכון הורים:** מערת המכפלה, מקום קבורת האבות. 40 **כי טלטול נשים גניי:** הפייטן מונה שלוש סיבות למקום קבורתה של רחל: מניעת הבזיון שבטלטול גווית אישה, חשש של יעקב שאבותיו יבקרו את העובדה שנשא שתי אחיות בחייהן וכן מתוך ידיעה שבעתיד ישמש מקום קבורתה לתפילות; ראה בתורה שלמה בראשית מח אות נז (עמ' 1750), שמביא שם מתוך כת"י ילקוט תורה בשם סדר אליהו רבה: 'לפי שאין כבוד לאשה להוליכה מתה ממקום למקום', והשווה גם למסכת שמחות ד, טז (עמ' 246): 'אבל אין מניחין מטת האשה ברחוב לעולם שזה גנאי לאשה, אלא סמוך למיתתה קבורתה'; אין לפנינו מקור המצרף את שלוש הסיבות כמו בפיוט זה. 41 **אצל קבורתה:** מקום קבורת רחל באפרתה ישמש מקום תפילה לבני ישראל המוצאים לגלות, ראה בר"ר פב, י (עמ' 988): 'מה ראה יעקב לקבור את רחל בדרך אפרת? אלא צפה יעקב שהגליות עוברות משם לפיכך קברה שם שתבקש עליהם רחמים'. גירסה שמדגישה את תפילתם של ישראל הגולים ליד קבר רחל מצויה באגדת בראשית נב (עמ' 105): 'ולמה מתה בדרך אפרת? אלא אמר הקב"ה בני צריכין לה בשעה שהן חוטאין וגולין והיא מזכרת אותי', ועיין בתורה שלמה בראשית לה אות פה (עמ' 1359), שם מביא הוא גירסה מכתב יד שקרובה אף יותר לנוסח המובא בפיוט. 42 **ויש תקוה... לגבולם:** ירמיה לא, טז. 43 **וכחז:** וכאשר צפה יעקב ברוח הקדש. **אבוד חמישים רבוא:** את מותם של חמש מאות אלפים מישראל בגלל מעשי ירבעם שמשבט אפרים, ומדרשו בבר"ר צז בנוסח כ"ו (עמ' 1243): "וירא ישראל את בני יוסף ויאמר מי אלה" אמר רבי אימי, מי הוא זה שהוא עתיד להסב את ישראל לעבודה זרה ולהפיל מהם חמשים רבוא ביום אחד, ר' חנינא בריה דר' אדא אמר מניין מי'. **למנין מי:** בגימטריה חמשים ועל פי המדרש הנ"ל. **שת קולו בבכי:** פרץ בבכי. 44 **רוב תאלה זו:** הצרות שיפקדו את ישראל. **לאלה:** לקללה ולסמל. **על נאמם:** על כך שקראו "אלה אלהיך ישראל" כלפי העגלים של ירבעם, ראה מל"א יב, כח. 46 **הסתיר עיניו מחזות:** יעקב התקשה לראות בעיניו ולחזות ברוח הקודש, ומדרשו בבר"ר צז בנוסח כ"ו (עמ' 1243): 'ר' נחמיה אמר "ועיני ישראל כבדו" מזקנה, "לא יוכל לראות" ברוח הקודש'. **כי סיום עתיד צאת תלאות:** כי בסופו של דבר יצאו מבני יוסף רשעים שיגרמו תלאות. 47 **גזירת גלעדי:** מלחמתו של יפתח הגלעדי עם בני שבט אפרים; שופטים יב, א-ז, וראה מדרשו בפירוש לטור 50. **מסיגי מבטאות:** מהקושי של בני אפרים לבטא ש' כראוי, ראה המדרש להלן. **לכן נעלמו מראות:**

חזרה על כך שנסתרה מיעקב רוח הקדש לזמן מה, נראה שהכוונה היא 'מראות'. 49 **שרשך**: מצאצאין. **מכחיד ערים**: מכניע ומכלה את שונאיו; ערים, ריבוי של ער, והכוונה לשונא כמו: 'וה' סר מעליך ויהי ערך' (שמו"א כח, טז, וראה רד"ק על אתר); אין לדעת אם 'מכחיד ערים' הוא כינוי לקב"ה או מוסב על 'שרשך', דהיינו זרע יוסף שיכחיד את צריו. 50 **כדג ים נתפס בחכה**: רומז למדרש בעניין הריגת בני אפרים על ידי יפתח, ראה תנחומא ויחי נו ע"א: 'בשרן שעתידין בני אפרים להיות נצודים כדגים שנאמר: "ויאמר לו אמר נא שבולת ויאמר סבולת" (שופטים יב, ו)'. 52 **גדול**: מנשה אף הוא יפרח ויגדל. **והקטן**: אפרים. **ראש מעמד**: מנהיג, והכוונה ליהושע. 53 **חרס**: השמש. **ינאום**: יאמר, יגער ביהושע במלחמה בעמק אילון; המשך הדברים הוא על פי המדרשים המתארים את חילופי הדברים שבין יהושע והשמש במלחמת גבעון, ראה למשל (תוך קישור לחלום יוסף) בר"ר פד, יא (עמ' 1013): 'אמר ר' יצחק: עבדא בישא, לא זבינת כספא דאבא את? לא כך ראה אותך אבא בחלום? ... אף את דום מלפני, מיד "וידם השמש וירח עמד" (יהושע י, יג)'; גירסה מפותחת יותר מצויה בתנ"ב ומובאת להלן. **איך תדמים שקדמך**: איך תשתיק את מי שנברא לפניך, ראה: תנ"ב אחרי מות יד (לד ע"ב): 'אמר השמש ליהושע, וכי יש קטן אומר לגדול שתוק? אני נבראתי ברביעי ובני אדם נבראו בשישי ואת אומר לי דום?' **ואתה בשש נצמד**: ואתה נבראת רק ביום השישי, בדומה לאמור במדרש הנ"ל. 54 **זעק**: אמר, השיב לו יהושע. **כסיגרתה**: על פי המדרש הנ"ל יהושע מביא את חלום יוסף כראיה לכך שהשמש משועבד לו, וראה גם במקבילה בבר"ר שמובאת בפירוש לטור 53; 'כסיגרתה' אולי שיבוש של 'כסגדת', השתחווית. **להורי**: ליוסף. **וקוים הדבר**: ונשמר החלום ולא נשכח, ראה בראשית לז, יא: 'ואביו שמר את הדבר'. 55 **קשבה**: אמרה השמש. **אני מתוקנת**: השמש נבראה על ידי הקב"ה לבצע את תפקידה, ואילו יהושע הוא רק שליח לביצוע דבר ה'. **ואתה שליח איך תשנה**: באיזו זכות תשנה סדרי בראשית, הרי אתה רק שליח. **השיבה**: ענה יהושע לשמש. **כמשה לים**: כפי שמשה שאף הוא היה שליח, היכה את הים ושינה סדרי בראשית. **כאהרון למלאך**: כפי שאהרון עצר את המגפה בידי המלאך, ראה במדבר יז, יג, והשווה לאגדת בראשית פרק ח (עמ' 20): 'חמה ולבנה שלוחיו, לא שיתקן יהושע? דכתיב "וידם השמש וירח עמד" (יהושע י, יג), מלאך שלוחו, לא עצרו אהרון? שנאמר: "ויעמוד בין המתים ובין החיים ותעצר המגפה" (במדבר יז, יג). יש לשים לב שבדרכה זו מתואר השמש כשליח. **וכמדה הומד**: על פי משנה סוטה א, ז (מופיע גם במדרש התנאים המצוטט בפירוש לטור 8): 'במידה שאדם מודד בה מודדים לו', אך לא ברור על מי מוסבים הדברים כאן. מימרה זו מצוטטת גם בפתיחת היוצר לויחי של שמואל השלישי; על הזיקה בין הפיוטים ראה במבוא עמ' 65. 56 **לבייש עובדך**: בנוסף, עוצר יהושע את השמש על מנת לבייש את אלה

העובדים אותה. **כחזותם**: שיראו. **שעליך רשות**: שיש מי שמושל בשמש ובירח. **בסיח מלומד**:
בדברים שניתן ללמוד מהם מוסר השכל. 57 **וידם... עמד**: יהושע י, יג.

ד. סילוק

סלוק

- עֲמִד אֲבִיד לַפְּצוֹת בְּרֶכֶת חֵילִיו
בִּיאֵר הַקֶּץ שְׁסֵתָם סוּדֵי סְלוּלִיו
גָּאָה נִגְלָה וְהַדְמִים מְלוּלִיו
דָּבַר לְמִי תַעֲבֹדוּ לִילְדִיו וְעוֹלָלִיו
- 5 הַשִּׁיבוּהוּ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַנְחֵנוּ קֶהְלִיו
וְהוּא נָם בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד סְלִסּוּלִיו
זָכַר רְאוּבֵן בְּרֹאשׁ כִּי רֹאשׁ שְׁמַחַת גִּילִיו
חֲסֵנוּ בְּמַלְכוּת וּכְהוֹנָה עַד הַבְּאִישׁ מִפְּעָלִיו
טִיעֵם פֶּחַז כַּמִּים לְדַמוּתוֹ כְּנֹשֶׁפֶף וַיִּתְרוֹקֵנוּ כִּילִיו
- 10 יַעַן עָלָה מִשְׁכָּב גֶּרֶם חִלּוּלִיו
כֵּן שְׁמַעוֹן וְלוֹי בְּכָלִי חֶמֶס הֶעֱצִימוּ זִיחוּלוֹ
לְהִיּוֹת אֲחִים לְדִינָה וַיּוֹסֶף לֹא חֶסֶד עָלִיו
מְכַרוּהוּ כְּמוֹ הֶרְגוּהוּ כִּי שְׁמוּהוּ בֵּיד גּוֹעֲלִיו
נֶעְקַר מִנּוֹה הוֹרוּ וּמָכוֹן אוֹהֶלִיו
- 15 סָח אֲרוּר אַפָּם וְעִבְרָתָם לְחַלְקָם וְלִהְפִּיצָם בְּחִבְלֵיו
עָנָה לִיהוּדָה שִׁיּוּדוּהוּ אָחִיו וּכְלוּלִיו
פּוֹצְחִים אַחֲרָיו אָמֵן בְּעֶרְכוֹ הִילּוּלִיו
צוּרָתוֹ כְּאַרְיֵה כִּי רַבּוֹ קִטִּילִיו
קִצִּינוֹת וּמַלְכוּת לֹא תִסּוּר וּמַחֻקֵּק מִבֵּין רַגְלָיו
- 20 רוּשֵׁם עַד יָבוֹא מִשָּׁה מִדְּמִים יָם וְגִלְיוֹ
שְׁפוּר אוֹסְרִי לַגָּפֶן הוּא דָּוִד הַמִּיֶּסֶד זְבוּלִיו
תַּת לְסוֹרֶקָה בְּנֵי אֶתוֹנוֹ הוּא שְׁלֹמֹה וְדוֹרוֹ הַמּוֹשְׁלִיו
חִכְלִילֵי עֵינַיִם מִיָּין וּלְבָן שֵׁינַיִם מַחְלָב

זבולון לחוף ימים מדורו עבור איש חַזְיוֹנִי	
25	לִישְׁשָׁכְר הוֹשִׁיב בֵּין הַמְּשַׁפְּתִים מְכִירֵי שִׁיפּוֹר וּגְנִי
	פֹּנֶה לַמְּנוּחָה כִּי טוֹב הַקְּרִיָּאָה בְּעֵנֶינִי
	הֲלֹא דָן יָדִין עֲמוֹ כְּאַחַד מַדִּינִי
	חֲקֻקוֹ כְּנֹחַשׁ עַל דֶּרֶךְ לְהַשִּׁיד מַעֲנִי
	זְרִיז כְּשֹׁפִיפּוֹן לְהַחְרִיד אַרְבַּע פִּינִי
30	נוֹאק זְכָרִינִי נָא וְאַנְקָמָה מִשְׁתִּי עֵינִי
	לִישׁוּעָתְךָ קִיּוּתִי יְיָ
	יְגוֹד גָּד עֲקִיבוֹ אַחֵר כָּל טַפָּסָר
	זָכָה אֲשֶׁר לְהִתְעַדָּן וְטוֹב לֹא יַחְסֹר
	כְּאַיִלָּה הוֹמָשֵׁל נִפְתָּלִי קוֹרָא עֵינֶינִי מוֹסֵר
35	הֲלֹא נִקְרָא פּוֹרֶת כִּי אַחֲרֵי רָשַׁע לֹא סָר
	חֲשָׁבוּ לְסֹטְמוֹ בְּעֲלֵי חַץ וְיִמְרְרוּהוּ כַּמִּוֹסֵּר
	זָכָה וְחֲשֹׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ מִיַּד אֱלֹהֵי כָּל בָּשָׂר
	קֲשָׁבוּ מֵאֵל אֲבִיד וְיַעֲזֹרְךָ וּבִנְעָמוֹ תִּבְוֹשֶׁר
	בְּנִימִין זָאֵב יִטְרֹף כָּלֵא הַפָּר אֶסֶר
40	בִּבְקָר מִקְרִיב וְלַעֲרֵב חֶלֶק כָּל יוֹמָסֵר
	כָּל אֱלֹהֵי שְׁבֻטֵי יִשְׂרָאֵל שָׁנִים עֲשָׂר
	שָׁנִים עֲשָׂר <ר> כְּנוֹמִים יְהוּדָה וְאַפְרַיִם
	לְבוּבִים חֲשׁוּבִים כְּנִגְהֵי מְאוֹרִים
	פָּרָקָם צוּרָם עֵת צִהָרִים
45	חֵי כֵן יַחֲוֹן שִׁירֵי שִׁירִים

זֹכְרֵי בְּזוֹ שַׁבַּת וַיְחִי יַעֲקֹב בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם

קְדוּשָׁה לְהַקְדִּישׁ <דִּישׁ> בְּהִידוּרֵי

כְּקֹרְאֵי זֶה אֶל זֶה מוֹלֵךְ נֵין אֶתוֹי נְהָרִים

זֶה מִזֶּה וּג'

מקור:

8H.17/15

T-S

נדפס: עזרא פליישר, **היוצרות בהתהוותם והתפתחותם, ירושלים**, תשמ"ד, עמ' 248. טורים 1 - 23 נדפסו אצל שולמית אליצור, **שירה של פרשה**, ירושלים, תשס"ד עמ' 89 - 92. מועתק במאגרים מפעל המילון ההיסטורי.

חתימה: 'כלף החזן יזכה חזק כלף חזק'.

הערות לנוסח: 30 נא [בשוליים] ואנקמה [בכה"י נראה נאנקמה].

1 עמד: מילת שרשור מהסיומת המקראית האחרונה של גוף היוצר והפירוש כאן: התחיל יעקב לברך את בניו. **אביך**: יעקב, חילוף הגופים בטור זה לא ברור, אפשר להציע 'עמד אביר לפצות ברכת חייליו' וכך 'אביר' עשוי להיות כינוי ליעקב על שום 'אביר יעקב' (בראשית מט, כב ומקומות אחרים), יש לציין שבכתב היד מופיע 'אביך' באופן ברור. 2 **ביאר הקץ**: על פי בראשית מט, א, ומדרשו בבר"ר צו, שיטה חדשה, (עמ' 1200): 'ואף יעקב בקש לגלות את הקץ לבניו... אמר אקרא לבניי להודיע להן אימתי הוא הקץ'. **סודי סלוליו**: דרכיו הנסתרות של הקב"ה, ידיעת אחרית הימים עשויה לסייע בהבנת כל פועלו של ה' בעולם. 3 **גאה נגלה**: הקב"ה התגלה ליעקב וגרם לו שלא לגלות את הקץ לבניו, כפי שמופיע בהמשך המדרש בבר"ר שם: 'מיד נגלה עליו הקב"ה ואמר לו לבניך את קורא ולי לאו? **והדמים מלוליו**: גרם ליעקב לשתוק בענין זה. 4 **דבר**: אמר יעקב לבניו. **למי תעבדו**: מיהו אלוהיכם, ומדרשו בבר"ר צח, ג (עמ' 1252): 'בשעה שהיה יעקב אבינו נפטר מן העולם, קרא לשנים עשר בניו, אמר להם: אל ישראל שבשמים אביכם, שמא יש בלבבכם מחלוקת על הקב"ה? אמרו לו שמע ישראל אבינו, כשם שאין בלבך מחלוקת על הקב"ה כך אין בלבנו מחלוקת, אלא ה' אלהינו ה' אחד'. 5 **השיבוהו**: בני יעקב. **שמע ישראל**: הצהרת האמונה של בני יעקב, על פי המדרש בבר"ר, שם; שולמית אליצור בפירושה לפיוט זה מציינת גם מקורות מקבילים למדרשים שהובאו כאן ומרחיבה בפירוש המדרשים ובביאור האופן בו נרמזים הם בפיוטנו, בפירושה לטורים 16 - 23 מציינת היא דרשות שנרמזות בפיוט ולא ידועות לנו ממקורות אחרים או מוכרות רק ממקורות מאוחרים, ראה: אליצור, תשס"ד, עמ' 89 - 94, דרשות

אלה יוזכרו גם בהמשך הפירוש כאן. 6 **והוא נם:** ויעקב ענה לעומתם, על פי המשך המדרש הנ"ל: 'אף הוא פירש בשפתיו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד'. 7 **זכר ראובן בראש:** מאחר שנמנע מיעקב לעסוק בענייני אחרית הימים, עבר לעניין אחר וזכר להתחיל בברכתו של ראובן. **כי ראש שמחת גיליו:** ראובן הוא בכור והוא היה הראשון שבו שמח יעקב בלידתו. 8 **חסנו:** חיזקו. **במלכות וכהונה:** כבכור היה ראוי לקבל הן את המלכות והן את המלוכה, ומדרשו בבר"ר צט, ו (עמ' 1277): 'שלשה כתרים היו בידך, הכהונה ומלכות ובכורה'. **עד הבאיש מפעליו:** עד שחטא ונלקחו ממנו כל אלה. 9 **טיעם:** אמר עליו פחז כמים, ראה בראשית מט, ד. **לדמותו כנשפך:** יעקב מדמה את ראובן לכלי שהתרוקן לחלוטין ומדרשו בתנ"ב, ויחי, יב (קט ע"ב): 'מהו כמים? לא הנחת לך כלום, אלא כמים. כיצד? אדם מפנה חבית של דבש והוא משייר בה קימעא, כשמערה בה מים אינו משייר כלום, כך לא שיירת לך כלום זכות'. 10 **יען:** בגלל שחטא. **חלוליו:** ירד מגדולתו, התחלל, התרוקן. 11 **העצימו:** הגבירו. **זחולו:** את פחדו של יעקב מנקמה על הרג אנשי שכם. 12 **להיות ... עליו:** שמעון ולוי גילו אחריות כאחים בוגרים רק כלפי דינה ולא כלפי יוסף, ומדרשו בבר"ר צח, ה (עמ' 1255): 'שמעון ולוי אחים, אחים לדינה ולא ליוסף'. 13 **כמו הרגוהו:** הפייטן יוצר שוויון בין מכירת יוסף ובין הכוונה המקורית להרגו. 14 **נעקר מנוה הורו:** בגלל המכירה נעקר יוסף מבית אביו. 15 **סח:** עליהם אמר יעקב. **לחלקם ולהפיצם בחבליו:** לפזרם בנחלות שאר השבטים, הדברים מנוסחים בפיט באופן של מידה כנגד מידה: בגלל שיוסף הורחק מביתו, כך שמעון ולוי שהיו פעילים במכירתו, יפוצו בין נחלות השבטים (ע"פ אליצור, שם). 16 **ענה:** אמר. **שיודוהו:** על פי לשון הפסוק. **וכלוליו:** וכל היתר, כל מי שנוכח בסביבתו. 17 **פוצחים... הלוליו:** עונים אמן לאחר שהוא מהלל ומשבח את הקב"ה, הדברים מוסבים על 'יהודה אתה יודוך אחיך' (בראשית מט, ח) וככל הנראה מבוססים על מדרש שלא מצוי אצלנו (ע"פ אליצור, שם), ואפשר לפרש גם שהכל מקבלים את מנהיגותו ומסכימים עימו. 18 **כאריה:** יהודה נמשל בברכה לאריה טורף. **קטיליו:** הרגיו. 19 **קצינות ומלכות:** השלטון שניתן ליהודה. **מבין רגליו:** על פי לשון הפסוק, ראה: בראשית מח, י. 20 **רשם:** שלט, על פי מה שנקבע. **עד יבוא משה:** יהודה מנהיג בפועל את המשפחה עד שמשה ימונה למנהיג, הדברים מיוסדים על שוויון התיבות משה ושילה בגימטריה, ראה למשל זוהר בראשית כה ע"ב: 'עד כי יבא שיל"ה דא משה, חשבן דא כדא' (ע"פ אליצור, שם). **מדמים ים וגליו:** שהכה וקרע את הים. 21 **שפור:** מבורך. **מיסד זבוליו:** בהקמה ובייצוב של הממלכה הניח דוד את היסודות לבניית בית המקדש. 22 **תת... ודורו:** דברי יעקב 'אסרי לגפן עירה ולשרקה בני אתנו' (בראשית מט, יא) נדרשים כאן על דוד ועל שלמה ומקורם במדרש מעין זה המופיע בבראשית רבתי (עמ' 240): 'אוסרי לגפן עירה, מדבר

בדוד... ולשורקה בני אתונו, הוא לכד העיר ושלמה בנו בנה בית המקדש'. (ע"פ אליצור, שם).

המושלי: שזכו לשלוה בימי מלכות שלמה. 23 **חכלילי...** **מחלב:** בראשית מט, יב. 24 **מדורו:** נחלתו. **עבור איש חזיוני:** יונה הנביא שיש אומרים שמוצאו משבט זבולון, ראה בר"ר צח, יא (עמ' 1261): 'זבולון לחוף ימים ישכון... על רבי לוי ואמר: יונה משל זבולון הוה'. 25 **מכירי שיפור וגני:** יודעי טוב ורע, ייתכן שנרמז כאן מה שמצוין במדרש לגבי הקשר שבין הסנהדרין ובין שבט יששכר, ראה בר"ר צח, יב (עמ' 1262): 'רובץ בין המשפטים, אלו שתי שורות של תלמידי חכמים שהן יושבים לפניהם... ויט שכמו לסבול עול של תורה, ויהי למס עובד, אלו מאתים ראשי סנהדראות שהיו משבטו של יששכר... שהיו מסכימין הלכה על פיהם', דהיינו, אלה הפוסקים מה מותר לעשות ומה אסור. 26 **למנוחה:** לימוד התורה, ומדרשו בבר"ר שם: 'וירא מנוחה כי טוב, זו התורה שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם (משלי ד, ב)'. **הקריאה בעניני:** לימוד התורה. 27 **כאחד מדיני:** מוסב על דברי הפסוק 'כאחד שבטי ישראל' (בר' מט טז), והכוונה היא שאף משבט דן יקום מנהיג לעם ישראל, ראה בר"ר צח, יג: 'כאחד שבטי ישראל, כמיוחד של שבטים', דהיינו כמו ששבט יהודה, המיוחד שבשבטים מנהיג את העם, כך יקרה שגם משבט דן יהיה מי שמנהיג את העם, בהמשך עוסק המדרש באופן מפורש בשמשון. 28 **להשיך מעני:** לנשוק, להכות באויבים. 29 **להחריד ארבע פיני:** להכות באויב בכל הכיוונים. נראה שטור זה כבר רומז לשמשון, השופט משבט דן. 30 **נואק זכריני נא:** תחינת שמשון לפני מותו, שופטים טז, כח. 31 **לשועתך...** יי: בראשית מט, יח. 32 **יגוד:** יכנס גדודים, יתקוף. ראה: רד"ק על חבקוק ג, טז; הטור מתייחס לברכת יעקב לגד, משמעות הדברים היא שגד יכה באויבים בתקיפות וירדוף אחריהם. **עקיבו:** על פי הפסוק בברכת יעקב בבראשית מט, יט. וכאן המשמעות היא רגלו, שירדוף אחריהם. **טפסר:** שר, חיילי האויב. 33 **וטוב לא יחסר:** אשר זוכה לברכה בכל תחומי החיים, ראה למשל בבר"ר צח, טז: "'מאשר שמנה לחמו' (בר' מט, כ), שארצו שמנה, שלחמו שמן, שהוא מעמיד בגדי שמונה'. 34 **קורא עניני מוסר:** מתייחס לדברי הפסוק 'הנותן אמרי שפר' (בראשית מט, כא), במדרש מצאו בדברים אלה רמז לשבח לו זוכה שבט נפתלי בשירת דבורה, ראה בר"ר, שם: 'הנותן אמרי שפר, זו שירה שאמרה ותשר דבורה', ועיין שם בפירושו. 35 **פורת:** יוסף. **לא סר:** לא חטא באשת פוטיפר. 36 **חשבו...** **כמיוסר:** ע"פ בראשית מט, כג. 37 **זכה...** **בשר:** ע"פ בראשית מט, כד. 38 **ובנעמו תבושר:** הקב"ה ימשיך לברך את יוסף גם בעתיד. 39 **כלא הפר איסר:** בנימין לא היה עם האחים במכירת יוסף ומדרשו בספרי דברים, פיסקא שנ"ב (עמ' 413): 'דבר אחר: מפני מה זכה בנימן שתשרה שכינה בחלקו? ... כל השבטים היו במכירתו של יוסף ובנימן לא היה במכירתו. אמר הקב"ה אם אני אומר לאלו שיבנו לי בית הבחירה כשהם מתפללים

לפני איני מתמלא רחמים עליהם שלא היה להם רחמים על אחיהם'. 40 **בבקר מקריב**: בצדקתו זכה שבית המקדש בו מקריבים קרבנות יהיה בחלקו, כפי שנאמר במדרש שמובא בפירוש לטור הקודם. **ולערב חלק כל יומסר**: מתייחס להמשך הפסוק 'ולערב יחלק שלל'. הפייטן ממשיך להעמיד את הברכה לבנימין כמוסבת על בית המקדש, על סמך מדרשים המדגישים זאת, ראה למשל בר"ר, צט, ג (עמ' 1276): 'ר' פנחס פתר קריא במזבח, מה הזאב הזה חוטף, כך היה המזבח חוטף את הקרבנות, בבוקר יאכל עד – את הכבש אחד תעשה בבוקר, ולערב יחלק שלל – ואת הכבש השני תעשה בין הערביים', מתוך כך מתברר ש'חלק כל יומסר' מוסב על חלוקת הקרבנות לכהנים'. 41 **כל... עשר**: בראשית מט, כח. 42 **שנים עשר**: מילת שרשור מן הסיומת המקראית הקודמת, מסמנת את החטיבה החותמת את הסילוק. **כנויים**: כל השבטים, המרכיבים את עם ישראל מכוונים יהודה ואפרים. 43 **לבובים**: אהובים. **כנגהי מאורים**: חשובים כמו המאורות, גם כאן רומז לעניין המאורות כמו במקומות נוספים במערכת היוצר. 44 **פרקם צורם**: פדה אותם הקב"ה ביציאת מצרים. 45 **חי**: כינוי לקב"ה. **כן יחון שירי שירים**: באופן דומה יגאל הקב"ה את הנותרים מעם ישראל. 46 **זוכרי בזו שבת**: אלה הקוראים בשבת בתורה. **ויחי יעקב בארץ מצרים**: כאן מכריז הפייטן על שם הפרשה הנקראת, תופעה שמתקיימת בפיוטי סילוק נוספים של כלף בר סעיד. 47 **קדושה להקדיש**: לומר קדושה בתפילה, ככל הנראה מתכוון לקדושת היוצר. **בהידורים**: באופן מכובד, סיומת הזוגי בלחץ החרוז. 48 **כקוראי זה אל זה**: כמו המלאכים, ראה: ישעיה ו, ג. **מול נין אתוי נהרים**: שאומרים את הקדושה עם ישראל, צאצאי אברהם.

ה. מאורה

מאורות

כּוֹשֵׁר וַיֵּשֶׁר תַּעֲנִיק כְּלוּיָה דְּחוּיָה

לְשׁוּמךָ בְּהוֹדֶךָ נְהוּלָה בְּהִדְרָתְךָ שְׁחוּיָה

[פ.]

וְהָאֵר לְמַסְבְּרֵי תַּחֲיָה / כָּאֵב בְּמוֹף שְׁבַע עֶשְׂרֵה חִיָּה

כַּכְּ>תּוֹב> וַיְחִי יַעֲקֹב <בְּאַרְץ מִצְרַיִם שֶׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה>

5

בְּ>רוּךְ אַתָּה ה' <יּוֹצֵר> הַמְּאֹרֹת>

מקור: T-S 8H.17/15, מועתק במאגרים מפעל המילון ההיסטורי.

חתימה: כל[פ].

1 **כוֹשֵׁר:** טוב והצלחה, השורש כש"ר מופיע בפייטנות גם בהקשרים של גאולה בהשפעת המדרשים הקושרים בין יציאת מצרים ובין הפסוק מתהלים סח, ז: 'מוציא אסירים בכושרות'. **ויֵשֶׁר:** ישרות במשמעות של גאולה וחיים תקינים. **תַּעֲנִיק:** תתן. **כְּלוּיָה:** הכוונה לעם ישראל שכלים מתלאות ורדיפות, ניתן גם לפרש אלה הכלואים בגלותם. **דְּחוּיָה:** עם ישראל שדחויים מארצם. 2 **לְשׁוּמךָ:** נראה שצריך להיות 'לְשׁוּמָה', כלומר לשים את עם ישראל תחת הנהגת הקב"ה. **בְּהוֹדֶךָ נְהוּלָה:** עם ישראל ינוהלו, יונהגו על ידי הקב"ה. **בְּהִדְרָתְךָ שְׁחוּיָה:** עם ישראל יהיו כפופים רק לקב"ה ולא למעניהם. 4 **וְהָאֵר:** באופן מטאפורי, גאל; הפייטן מצליח להזכיר כאן גם את עניין המאורות שהוא מעין הברכה. **לְמַסְבְּרֵי תַּחֲיָה:** עם ישראל המקווים ומתפללים לתחיית המתים. **כָּאֵב:** בדומה ליעקב ששבע עשרה השנים האחרונות לחייו היו אחרית טובה לשאר ימי חייו הקשים, ראה לקח טוב, בראשית מז, קיג ע"א: 'לכך נאמר ויחי יעקב בארץ מצרים שבע עשרה שנה, אלו השבע עשרה חיה בהן חיים טובים'; כאן רומז הפייטן לשם הפרשה ולעניין הראשון שמופיע בה. **בְּמוֹף:** במצרים.

ו. אהבה

כברת פחדך תקיף שיוני לצימות

לפרוק מרשותם דאובים בעגמות נהים בנהמות

פדויים תוליכם ותשכלל שלבשו שממות

ותעורר אהבת מתי תמימות / כקרבן ימיו למות

ככ>תוב> ויקרבו ימי ישראל למות וג'

5

ב>רוך אתה ה'< הבוחר >בעמו ישראל באהבה<

מקור: T – S 8H.17/15, מועתק במאגרים מפעל המילון ההיסטורי

חתימה: כלף

1 **כברת פחדך:** ככל הנראה חילופי ד' ור' ולפיכך צריך להיות 'פְּבִדָּת' דהיינו פחדך הכבד. **תקיף:** כינוי לקב"ה. **שיוני לצימות:** הפחידני. 2 **לפרוק:** לפדות. **דאובים בעגמות:** את עם ישראל העצובים והעגומים בגלות. **נהים בנהמות:** משמיעים קולות בכי וצער. 3 **פדויים:** עם ישראל, לאחר שיגאלו. **תוליכם:** לארץ ישראל. **ותשכלל:** תבנה מחדש. **שלבשו שממות:** הריסות הארץ ובית המקדש החרבים והשוממים. 4 **ותעורר אהבת:** תאהב מחדש את עם ישראל, הזכרת מעין הברכה בסמוך לחתימה. **מתי תמימות:** אנשי תום ויושר, כינוי לעם ישראל.

ז. זולת

אֲדוֹנִיָּה וְקִרְוֹאֵי תְּבָהוּ וְנָע כָּל אֶחָד לְמַעֲוֹנוֹ

בְּקוֹם אֶ[גו]ר עַל כֶּסֶּ בְּהוֹדַע קוֹשֵׁט דִּינוֹ

גַּם מִלֶּךְ הוֹדָה לְקוֹנוֹ כְּחֹנֶה תֵּאָב עֵינָיו

וַיִּקְרְבוּ יָמֵי דָוִד לָמוּת וַיָּצוּ אֶת <ת> שֶׁ <למָה> בְּ <נו>

דַּעַה קִנְיָה כִּיכְלָךְ וּפְרוּץ פּוֹרְצֵי פָּרִץ

5

הֲלֹא אֲנִי עִם סוּגֵי תַּאֲלוּתֵי כְּנֻטְשֵׁתֵי הַתָּרִץ

וְאִין מִסְטִין נִכְחָד וְאִין קוֹרֵץ קָרֵץ וְלֹא חוֹרֵץ חָרֵץ

אֲנִכִּי הוֹלֵךְ בְּדֶ <רָד> כָּל הֶ <אֶרֶץ>

זִכָּה וְזִכָּה בְּהִגִּיוֹן דָּת כְּחוּק הַנֶּרֶשׁ

חֲדַל לָךְ מִדְּבוּקֵי טַפְשָׁם וְהִנָּזֵר מִצְּלוּלִים בְּיָקָשָׁם

10

טַכְס גוֹרְסֵי דְקָדוּק מוֹרְשָׁם וְסִגָּה נִפְשָׁם

לְמַעַן תִּשְׁכִּיל אֶת כָּל אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂ <ה> וְאֵל כָּל אֲשֶׁ <ר> תִּפְ <נָה> שָׁם

יָקִים צוֹר נֶאֱמָו וְשֹׁפֵר מוֹעֲדָיו לְהוֹאֵל

כֶּסֶּ שִׁית מוֹכֵן עַד עַת אֲתִיִּית הַגּוֹאֵל

לְמוֹד תִּגְמוֹל לְרוֹצֵחַ וּבְדָמִים מִתְנַגֵּל

15

וְגַם אֶתָּה יְדַעְתָּ אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן צְרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂ <ה> לְשָׁנֵי שָׁרִי
צְבָאוֹת יֵשׁ <רָאֵל>

מַעֲבָד הַבְּאִישׁ וְלֹא זָחַל מִגּוֹזֵר בְּרִית בְּבִתָּר

נִפְשוֹת הַסִּיף לְנַחֵל לְבָדוֹ הַפֶּתֶר

סְדוֹר כִּיאוּרֵיוֹ עַת אִיבּוּדוֹ וְאֲשֶׁר חָתַר חָתַר

ענה איה תחלוץ גיד[מ]ת וכפרה ה'ה מילוליו
 פץ לו הראיני וידקריהו בהראותו מפעליו
 צפן ספין גם לשני בחגורתו לכן נם הכתוב בגלליו
 בחגורתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו

קלוני תקף הימיני בקושי מלה נחרצת
 רבה חרופים וגידופים וסיעף במערצת
 שב ונכנע ואשבע לו גדור פרצתו הנפרצת
 שמעי בן גרה בן הימיני מבחורים והוא קללני קללה נמרצת

תינויו קשב וגמל חסדו ונטל זכותו
 כסף לשלם לכל מחויב כחיובו תת חריכותו
 לכן סעדו קונו וסגה יולדו והעצים ארוכתו
 ושלמה ישב על כסא דוד >אביו ותכון מלכתו<

מלכו>תו< פתע תחזיר ודחוקים ישבר עולם
 חורפימו ושוטנימו רגע יסופו כולם
 זפים יעלו לגבולם חדים במצהלם
 קוראים עזרת אבותינו אתה הוא מעולם

ונשיר לך

מקור: T-S 8H.17/15, מועתק במאגרים מפעל המילון ההיסטורי

חתימה: כלף חזק

הערות לנוסח: 11 מורשם] מרושם מחוק לפניו. 16 וגם... עשה לי] מסומן למחיקה | לשני... יש>ראל<] בשוליים. 31 ארוכתו] ארוכתו מנוקד בכה"י.

סיומות מקראיות: מל"א ב, א-יב. 1 **אדניה וקרואיו:** אדניה והאנשים שהיו עמו במשתה ההמלכה. **תבהו:** במקום: תוהו, נבהלו, השתוממו, מן הפועל הארמי תו"ה, ראה למשל דניאל ג, כד: 'באדין קרב נבוכנצר תוה וקם בהתבהלה'. 2 **בקים:** בעת שהומלך. **אגור:** אחד משמותיו של שלמה המלך, ראה משלי ל, א, ומדרשו באדר"נ נ"א, לט (ס ע"א): 'ששה שמות נקרא שלמה, ידידיה, קהלת, בן יקה, אגור, למואל' (מניין ששת השמות כולל את השם שלמה, ללא שם זה, השם השישי הוא איתניאל ועיין על כך בפירושו). **קושט דינו:** העובדה שהוא המלך האמיתי ולא אדוניה. 3 **גם מלך הודה:** גם דוד המלך הודה **לקב"ה. כחוה:** כאשר אמר וביצע את הדבר שרצה מאוד. **תאב עינו:** הדבר בו חשק מאוד ובסופו של דבר גם זכה לראות, והכוונה היא לכך ששלמה מלך בחייו, ראה מל"א א, מח. 5 **דעה קנה כיכלך:** למד תורה ככל שתוכל, השווה למשלי יח, טו. **ופרוץ פורצי פרץ:** דאג לשלם לחוטאים כגמולם; הטור רומז לדברי דוד בצוואתו, ראה מלכים א ב, ה-ט. 6 **אני עם סוגי:** למרות השתדלותי לסוג ולגדור כל פרצה, באו עלי צרות כשנטשתי את דרך הישר. **תאלוטי:** תלאוטי, ראה איכה ג, סה: 'תתן להם מגנת לב תאלתך להם'. **כנטשתי התרץ:** כאשר עזבתי את דרך הישר, אולי רומז לחטא בת שבע ולצרות שפקדו את דוד לאחר מכן. 7 **ואין מסטיין:** אין מי שפוגע בך, השווה למל"א ה, יח. **נכחך:** נגדך. **קורץ קרץ:** כינוי לאויבים ופוגעים, השווה לירמיה מו, כ: 'עגלה יפה-פיה מצרים קרץ מצפון בא בא'. 9 **זכה וזכה בהגיון דת:** לְמַד תורה. **כחוק הנרשם:** כמצווה הכתובה, והכוונה היא למצוות 'והגית בו יומם ולילה' (יהושע א, ח). 10 **חדל לך מדבוקי טפשים:** השמר מרשעים הדבוקים בעוונותיהם. **מצלולים ביקשם:** כינוי נוסף לרשעים, אלה הטבועים בחטאיהם. 11 **טכס:** חזק, רומם. **גורסי דקדוק מורשם:** העוסקים בדקדוקי התורה, המכונה 'מורשה קהלת יעקב' (דברים לג, ד). **וסגה:** ורומם. 13 **יקיים צור נאמו:** הקב"ה יקיים את דברו. **ושפר מועדיו:** זמניו הטובים, אולי מועד הגאולה. **להואל:** להתקיים, לבוא לידי מעשה. 14 **כס שית מוכן:** הכן את הכיסא. **אתיית גואל:** ביאת המשיח. 15 **למוד תגמול... מתגאל:** תמדוד ותשלם ליואב שר הצבא כגמולו על מעשי הרצח שלו. 17 **מעבד:** מעשה, של יואב שר הצבא. **הבאיש:** קלקל, בכך ששפך דם. **ולא זחל:** ולא פחד, השווה לאיוב לב, ו: 'על כן זחלתי ואירא'. **מגוזר ברית בבתר:** מהקב"ה שכרת עם אברהם את ברית בין הבתרים. 18 **נפשות הסיף:** יואב הרג נפשות; 'הסיף' מלשון ספו, כלו. **לנחול לבדו**

הכתר: יואב רצח את אבנר ועמשה כדי לנחול לבדו את כתר שר הצבא. 19 **סדור כיאוריו:** סדר לפניו, אמור לו את מעשיו הרעים. **עת איבודו:** בשעה שתהרוג אותו. **ואשר חתר חתר:** ומרד במלכות (בהריגת אבנר ועמשה). 21 **איך תחלוץ גידמת:** זו הייתה תחבולתו של יואב כדי להרוג את אבנר, ראה רש"י על סנהדרין מט ע"א (ד"ה 'על עסקי שלו') וכן מדרש הגדול שמות, כא (עמ' תעא), ועיין על כך במבוא עמ' 30. **וכפרה:** קשה. 22 **פץ...מפעליו:** יואב ביקש מאבנר שידגים לו את מעשה החליצה ואז דקרו. 23 **צפן סכין:** יואב הכין את הסכין והחביאה בחגורתו, ראה שמר"ב כ, ח: 'ויואב חגור מדו לבשו ועלו חגור חרב מצמדת על מתניו'. **גם לשני:** גם לקראת הרצח של עמשה. **לכן נם הכתוב:** בתיאור מעשי יואב מודגשים הנעליים והחגורה, שהיו גורם מסייע לרציחות. 25 **קלוני תקף הימיני:** שמעי בן גרא העצים את חרפתו של דוד. **בקושי מלה נחרצת:** במילותיו הקשות. 26 **רבה חרופים וגידופים:** קילל רבות וכדברי דוד: 'והוא קללני קללה נמרצת' (מל"א ב, ח), בקבצי מדרשים מאוחרים ניתן נוטריקון על המילה נמרצת, ראה מדרש תהילים ג, ג (יח ע"ב): 'מהו נמרצת? נוטריקון: נ', נואף, מ', מואבי, ר', רוצח, צ', צורר, ת', תועבה', ואולי למשהו מעין זה רומז הפייטן. **וסיעף:** כרת. **במערכת:** בגרזן, ראה: ישעיה י, לג, הקללות של שמעי משולות להכאה בגרזן. 27 **שב ונכנע:** שמעי ביקש מחילה מדוד, ראה: שמר"ב יט, כ. **ואשבע לו:** דוד נשבע לשמעי שלא יפגע בו. 29 **תינויו קשב:** שלמה הקשיב לדברי אביו וביצע אותם. **וגמל חסדו ונטל זכותו:** גמל טוב לזכאים והעניש את החייבים. 30 **כסף לשלם לכל מחויב:** שלמה רצה לשלם לכל החייבים כגמולם. **תת חריכותו:** לתת לו את עונשו, לשון חריכה ושריפה כסמל למוות. 31 **לכן סעדו קונו:** מאחר ששלמה קיים את צוואת דוד סייע בידיו הקב"ה. **וסגה יולדו:** דוד, אף הוא התעצם מהיותו אבי שלמה המלך. **והעצים ארוכותו:** על פי הניקוד בכתב היד צריך להיות אֲרִיכוֹתוֹ, ייתכן שהוא במשמעות של הארכת זמן השלטון של בית דוד. 33 **מלכ>ותו:** מלכות בית דוד, מילת שרשור מהסיומת המקראית הקודמת. **ודחוקים:** כינוי לישראל השרויים בצער ובדוחק. **ישבר עולם:** יצאו לחופשי מהשיעבוד. 34 **חורפימו ושוטנימו:** אויבי ישראל. **יסופו:** יכלו. 35 **זכים:** כינוי לעם ישראל. **יעלו לגבולם:** ישובו לארץ ישראל. **חדים:** שמחים. 36 **קוראים עזרת אבותינו:** תחילתה של התחנה הליטורגית הבאה מתוך 'אמת ויציב', אך גם קריאה אפשרית של עם ישראל בעת שישובו לארצם בשעת הגאולה.